

Асобы й рэаліі

Абрамава–Сушынская Адэля (1880—1951), маці Н. Абрамавай, жонка *А. Абрамава–Сушынскага**.

Абрамава Тамара (1940—59), прыёмная дачка Н. Абрамавай.

Абрамаў–Сушынскі Аляксандар (1880—1961), беларускі мастак і фатограф, бацька Надзеі Абрамавай. Скончыў мастацкія курсы пры Акадэміі Мастацтваў у Санкт–Пецярбургзе (1901). У пачатку стагодзьдзя пераехаў у Беларусь, верагодна ў Менск. У 1920—30-х працаваў выкладчыкам мастацтва. Падчас нямецкай акупацыі жыў у Менску, займаўся творчай працай, быў навуковым сакратаром мастацкага сэктару Беларускай Культурнай Рады. Зь лета 1944 на эміграцыі. Жыў у Мюнхэне.

Абрамчык Мікола (1902—70), беларускі палітычны дзеяч на эміграцыі. У пачатку 1920-х удзельнічаў у антыпольскім руху ў Заходняй Беларусі. З 1924 на эміграцыі, напачатку ў Чэхаславаччыне, потым у Францыі. У 1930-х стварыў «Хаўрус Беларусаў у Францыі». У 1939 пераехаў у Бэрлін, узначальваў мясцовы Беларускі Камітэт Самапомачы, рэдагаваў газэту «*Раніца*». З 1943 у Парыжы. З 1945 імкнуўся падпарадкаваць беларускі эміграцыйны рух. Прэзыдэнт Рады БНР (1947—70).

Аграмук Вера, п. *Рамук Вера*.

Адамовіч Антон (1909—98), дзеяч нацыянальнага руху, літаратурназнавец, публіцыст. Скончыў БДУ, супрацоўнічаў зь літаратурным аб'яднаньнем «Узвышша», быў рэпрэсаваны. Падчас нямецкай акупацыі працаваў у беларускім друку, быў сябрам Цэнтралі *БНС*, рэфэрэнтам у справах прапаганды й прэсы пры Генэральным Камісарыяце Беларусі. З 1943 у Нямецчыне, рэдагаваў газэту «*Раніца*». Пасьля сканчэньня вайны актыўна ўдзельнічаў у беларускім эміграцыйным жыцьці. Рэдагаваў беларускую прэсу, праца-

* Курсівам падаюцца асобы й рэаліі, улучаныя ў гэты даведнік.

ваў на радыё «Свабода». Аўтар шматлікіх працаў з гісторыі, культуры, літаратуры Беларусі.

Акула Кастусь (сапр. **Аляксандар Качан**; нар. 1925), дзеяч беларускай эміграцыі, пісьменьнік. Вучыўся ў Менскай Афіцэрскай Школе *БКА* (1944). Зь лета 1944 на эміграцыі. Перайшоў на бок саюзніцкіх войскаў, у складзе брытанскага войска ўдзельнічаў у вызваленні Італіі. З 1947 у Канадзе. Адзін з заснавальнікаў *ЗБК*. Рэдактар і выдавец часопіса «*Зважэй*».

Аляхновіч Францішак (1883—1944), беларускі драматург. Заснавальнік беларускага драматычнага гуртка ў Вільні, у 1926 выехаў у СССР, быў арыштаваны і прысуджаны да 10 год канцлягераў. У 1933 па абмене палітычнымі вязнямі вызвалены, вярнуўся ў Польшчу. Надрукаваў першыя ўспаміны пра сталінскія лягеры «*Ў канцюрэх ПІУ*» (1934, кніга была перакладзеная на сем эўрапейскіх моваў). Падчас нямецкай акупацыі быў галоўным рэдактарам газеты «*Беларускі голас*» (1942—44), працаваў у Віленскім Беларускам Нацыянальным Камітэце, займаўся літаратурнай творчасцю. Забіты ў сакавіку 1944 ва ўласнай кватэры невядомымі тэрарыстамі.

Андрусьшын Багдан (**Данчык**; нар. 1958), амэрыканскі і беларускі сьпявак, журналіст. З 1992 супрацоўнік радыё «Свабода».

Андрусьшына Юлія (нар. 1932), беларуская грамадзкая дзяячка ў ЗША. Нарадзілася ў Менску, дачка *Я. Кахановіч*. З 1944 на эміграцыі; у 1944—50 жыла ў Нямеччыне, з 1950 у ЗША. У 1954 пабралася з украінскім эмігрантам Паўлам Андрусьшынным; маці *Б. Андрусьшына* і Ю. Андрусьшына.

Андэрс Уладзіслаў (1892—1970), польскі палітычны і вайсковы дзеяч. У верасьні 1939 камандаваў вайсковая-аператыўнаю групаю польскага войска. Інтэрнаваны савецкімі войскамі. У жніўні 1941 яго вызваляюць, а прэм'ер-міністар Сікорскі прызначае яго камандзірам польскай арміі ў СССР. У складзе 2-га Польскага корпусу, у якім ваявала шмат беларусаў, разам з вайсковымі фарманьнямі ўдзельнічаў у Італьянскай кампаніі (1943—45). У 1946—54 зьверхнік і генэральны інспэктар польскіх узброеных сілаў на Захадзе.

Армія Краёва (АК), польская ўзброеная падпольная арганізацыя, ставіла за мэту адраджэнне Польскае дзяржавы ў межах да верасня 1939. Створаная ў лютым 1942. Уся тэрыторыя Польшчы, у тым ліку і Заходняя Беларусь, была падзеленая на абшары на чале з дэлегатамі (кіраўнікамі) абшараў. Абшары падзяляліся на акругі, што ўзначальваліся камэндантамі, акругі на інспектараты, апошнія на абводы. На тэрыторыі Заходняе Беларусі былі 4 акругі: Наваградак, Палесьсе, Беласток, Вільня, і прыкладна 20 тыс. партызанаў. У 1941—43 аддзелы АК супрацоўнічалі з савецкімі партызанскімі атрадамі, беручы ўдзел у супольных акцыях. Пасьля разрыву дыпламатычных стасункаў Савецкага Саюзу з польскім эміграцыйным урадам у чэрвені 1943 АК перайшла ў вострую апазыцыю да савецкага партызанскага руху. Варожа ставілася АК і да беларускіх дзеячоў. У 1941—44 у заходнебеларускім рэгіёне, асабліва ў Лідзкай акрузе, ішло сапраўднае вынішчэнне элітаў, адкрытае супрацьстаянне паміж палаякамі і беларусамі. 19.01.1945 АК была афіцыйна распушчаная, аднак аддзелы АК працягвалі збройную барацьбу супраць савецкай улады да пачатку 1950-х.

Арсеньева Наталья (1903—97), беларуская паэтка. Скончыла Віленскую Беларускаю Гімназію, вучылася ў Віленскім Унівэрсытэце. У 1940—41 разам з сынамі знаходзілася ў высылцы ў Казахстане. Падчас нямецкай акупацыі была ў Менску, працавала ў беларускай прэсе, перакладала творы для беларускага тэатру. Зь лета 1944 на эміграцыі. З канца 1940-х у ЗША, працавала ў газэце «*Беларус*», на беларускай службе радыё «Свабода». Жонка Ф. - Кушалея.

Астроўскі Радаслаў (1887—1976), беларускі палітычны дзеяч. У 1917 камісар Часовага Ўраду на Слуцкі павет, удзельнік I Усебеларускага Кангрэсу, дырэктар Віленскае Беларускае Гімназіі (1924—36). У 1925—27 адзін з кіраўнікоў БСРГ (гл. *грам адойцы*). Пасьля разгрому Грамады (1927), прыхільнік «санацыйнага» разьвіцця беларускага грамадства. У 1941—43 працаваў у структурах беларускай адміністрацыі ў Бранскай, Смаленскай, Магілёўскай акругах. Са снежня 1943 прэзыдэнт *БЦР*. Зь лета 1944 на

эміграцыі, дзе працягваў палітычную дзейнасць, займаючы пасаду прэзідэнта *БЦР*.

Ача поўскі Васіль (1880?—пасля 1930), праваслаўны сьвятар. У 1918 абраны сябрам Рады БНР, служыў у Петрапаўлаўскай царкве ў Менску, разам зь мітрапалітам Мэльхісэдэкам удзельнічаў у стварэньні Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы. Падпісаў Маніфэст 1927 году, што абвяшчаў утварэньне БАПЦ. Перасьледаваўся савецкімі ўладамі, быў арыштаваны.

Бандэраўцы, крыло Арганізацыі Ёкраінскіх Нацыяналістаў (ОУН), названае паводле імя свайго лідэра — С. Бандэры. Лічылі за ворагаў і нямецкіх, і савецкіх акупантаў; апанэнты *мелынікаўцаў*.

Барановіч, дзеяч СБМ, займаўся стварэньнем структураў СБМ у Вільні й на Віленшчыне. З траўня 1944 — у Нямеччыне, дзе ўзначальваў Працоўную групу СБМ.

«**Бацькаўшчына**», беларуская эміграцыйная газэта (1947—66). Выдавалася ў Мюнхэне; публікавала матар’ялы, прысьвечаныя палітыцы, культуры, літаратуры, гуманітарным дасьледаваньням. Пры газэце існавала выдавецтва, якое выпускала беларускую літаратуру.

«**Беларусь**», беларуская газэта. Выдаецца ў Нью Ёрку з 1950; зьмяшчае матар’ялы, прысьвечаныя жыцьцю беларускай эміграцыі, нарысы з гісторыі, культуры Беларусі, творы беларускіх пісьменьнікаў, асьвятляе грамадзка-палітычныя падзеі.

«**Беларуская газэта**», галоўнае беларускае пэрыядычнае выданьне на тэрыторыі Беларусі ў 1941—44. Да 5 лютага 1942 мела назву «Менская газэта». Рэдактары — Аляксей Сянькевіч, *А. Адамовіч*, Уладзіслаў Казлоўскі ды інш. Друкавала весткі з фронту, распараджэньні нямецкіх уладаў, паведамляла пра асноўныя палітычныя падзеі ў Беларусі, інфармавала пра дзейнасць беларускіх нацыянальных арганізацыяў, публікавала гістарычныя, культурныя матар’ялы, літаратурныя творы.

«**Беларуская думка**», беларускі грамадзка-культурны часопіс. Выдаецца з 1960 у Нью Ёрку—Саўт Рывэры (Нью Джэрзі, ЗША); зьмяшчаюцца матар’ялы зь беларускага эміграцыйнага жыцця, асьвятляюцца падзеі ў Беларусі,

друкуюцца літаратурныя творы, успаміны, гістарычныя матар’ялы.

Беларуская Краёвая Абарона (БКА), вайсковае фармаваньне на тэрыторыі Беларусі. Створанае загадам генэральнага камісара Беларусі Курта фон Готбэрга ад 23.02.1944. Падпарадую ўвалася *БЦР*. Складалася з 39 звычайных і 6 сапэрных батальёнаў. Меркавалася, што батальёны будуць выкарыстаныя ў барацьбе супраць савецкіх партызанаў і Чырвонай Арміі. Змаганьне з савецкімі партызанамі пачалося толькі з траўня 1944 г., калі пачала паступаць зброя. З заканчэньнем нямецкай акупацыі Беларусі БКА рэальна перастала існаваць, частка жаўнераў разам зь нямецкай арміяй пакінула Беларусь.

Беларуская Народная Самапомач (БНС), дабрачынная грамадзкая арганізацыя на тэрыторыі Беларусі ў 1941—44. Старшыня — Іван Ермачэнка. Напачатку БНС займалася сацыяльнай апекаю ды аховаю здароўя, аднак паступова ператварылася ў агульнанацыянальную арганізацыю, якая ахапіла ўсе сфэры грамадзка-культурнага жыцьця Беларусі. На зьездзе акруговых кіраўнікоў БНС (сакавік 1943) быў выпрацаваны мэмарандум да нямецкага кіраўніцтва, у якім патрабавалася надаць Беларусі статус аўтаноміі, што выклікала скрайне нэгатыўную рэакцыю немцаў. БНС была рэарганізаваная ў Беларускаю Самапомач (БСП), якая займалася выключна сацыяльнай і мэдычнай сфэрамі.

Беларуская Незалежніцкая Партыя (БНП), палітычная арганізацыя на Беларусі й за яе межамі ў 1940—50-х. У 1942—45 старшыня БНП — *У. Родзька*, з 1945 БНП на Беларусі кіраваў *М. Вітушка*. З 1944 БНП была адным з ініцыятараў арганізацыі антысавецкага супраціву на Беларусі.

Беларуская Цэнтральная Рада (БЦР), галоўная інстытуцыя беларускай адміністрацыі на тэрыторыі Беларусі ў 1944. Заснаваная 21 сьнежня 1943 па асабістым загадзе генэральнага камісара Беларусі Курта фон Готбэрга. Прэзыдэнт — *Р. Астроўскі*. БЦР складалася з 14 аддзелаў (навукі, культуры, сацыяльнага забесьпячэньня, прамысловасьці ды інш.). Таксама ў кампэтэнцыю БЦР уваходзіла

арганізацыя і кіраўніцтва *БКА*, *БНС*, Беларускаім Навуковым Таварыствам, СБМ. П Усебеларускі Кангрэс пацьвердзіў легітымнасьць БЦР і прызнаў яе асноўным прадстаўніцтвам і дэлегатураю беларускага народу. Зь лета 1944 БЦР дзейнічала на эміграцыі, канкуруючы з Радай БНР.

Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва (БІНІМ), грамадзка-культурная арганізацыя беларускіх навукоўцаў на эміграцыі. Заснаваны ў 1951 у Нью Ёрку. Філіі БІНІМ існуюць у Мюнхэне й Таронта. Цяперашні дырэктар — *Vim aŭt Kіпель*.

«**Беларускі эмігрант**», штомесячная газета беларускіх эмігрантаў у Канадзе. Выдавалася ў 1948—54 у Таронта, выйшла 58 нумароў; з 9-га нумара — рэдактар *К. Акула*. Друкавала матар’ялы зь беларускага эміграцыйнага жыцця, парады эмігрантам, прапагандавала ідэю незалежнасьці Беларусі.

Белямук Міхась (нар. 1924), беларускі грамадзкі дзеяч. Падчас нямецкай акупацыі — афіцэр беластоцкага батальёну Самааховы. Зь лета 1944 на эміграцыі, з 1949 у ЗША. Удзельнічаў у стварэньні й дзейнасьці беларускіх грамадзкіх арганізацыяў. Займаецца пытаннямі старажытнае гісторыі Беларусі; адзін з заснавальнікаў часопіса «Полацак».

Бузак Сяргей (1920—45?), дзеяч СБМ. У 1941—43 у Чырвонай Арміі. Трапіў у палон, скончыў школу прапагандыстаў у Вустраве (Нямеччына). З чэрвеня 1943 праваднік СБМ на Менскую акругу. Улетку 1944 пакінуў Беларусь. Па неправераных звестках, загінуў у 1945 у Нямеччыне.

Бурдзы, беларуская сям’я ў Вініпэгу (Канада).

Вініцкі Алесь (сапр. *Аляксей*; 1891—1972), беларускі грамадзка-культурны дзеяч. Скончыў Нясьвіскую Настаўніцкую Сэмінарыю. Падчас нямецкай акупацыі настаўнічаў у Нясьвіскім павеце. Зь лета 1944 на эміграцыі. З 1956 у ЗША. Займаўся грамадзкаю працай, быў сябрам Рады БНР. Аўтар кнігі «Матар’ялы да гісторыі беларускай эміграцыі ў Нямеччыне ў 1939—1951 гадох».

Вітушка Міхась (1907—?), беларускі вайсковы дзеяч, кіраўнік беларускага антысавецкага партызанскага руху на Беларусі ў 2-й пал. 1940-х. Вучыўся ў Варшаўскай Палітэхніцы, уваходзіў у студэнцкія аб’яднаньні ў Варшаве. У 1942—43 арга-

ні зо ўваў антыбальшавіцкія фармаванні на Браншчыне, Магілёўшчыне й Смаленшчыне. Сябра *БНП*. Маёр *БКА*. Быў у складзе дывэрсійнага батальёну «Дальвіц». У лістападзе 1944 дэсантаваўся на Беларусь, дзе, праўдападобна, узначаліў антысавецкую партызанку.

Віцьбіч (інш. псеўд. **Стукаліч**; сапр. **Шчарбакоў**) **Юрка** (1905—75), беларускі грамадзка-культурны дзеяч, пісьменьнік. Падчас нямецкай акупацыі браў удзел у культурным жыцці Беларусі, у 1943 перавёз зь Віцебску ў Полацак парэшткі сьв. Эўфрасіньні Полацкай. Быў ініцыятарам узнаўленьня літаратурнага аб'яднаньня «Ўзвышша», падрыхтаваў да друку нумары аднайменнага часопіса, якія не былі выдадзеныя. Зь лета 1944 на эміграцыі. Жыў у Нямеччыне, ЗША. Удзельні чаў у стварэньні літаратурнага аб'яднаньня «Шыпшына», рэдагаваў праваслаўны часопіс «Зьвіняць званы Сьвятой Сафіі». Займаўся актыўнай літаратурнай і дасьледніцкай працаю.

«**Вучэбны лісток**», друкаваны орган для кіраўнікоў СБМ. Выдавец — аддзел прапаганды Кіраўнічага Штабу СБМ. Адказная за выпуск — Н. Абрамава. Зь лета 1944 часопіс выдаваўся пад назвай «Лісток для вучэбных лягераў у Нямеччыне».

Гадлеўскі Віцэнт (1888—1942), беларускі рэлігійны (каталіцкі) і палітычны дзеяч. Адзін з ініцыятараў партыі Беларуска-Хрысьціянская Дэмакратыя, паслядоўны прыхільнік беларусізацыі касьцёлу. З 1919 у Польшчы. Неаднаразова перасьледаваўся за беларускую дзейнасьць польскімі ўладамі. Ягоны беларускі пераклад «Чатыры эвангельлі» зацьвердзіла польская касьцельная герархія. У 1941—42 быў галоўным школьным інспэктарам Генэральнай Акругі Беларусь, выконваў сьвятарскія абавязкі ў Менскім катэдральным касьцёле. 24.12. 1942 арыштаваны нямецкімі ўладамі пры нявысьветленых абставінах і празь нейкі час забіты ў менскім *СД*.

Ганько Міхась (1918—?), беларускі грамадзка-палітычны дзеяч. У 1938—39 навучаўся на мэдычным факультэце Віленскага Ўнівэрсытэту. У 1939—41 працаваў дырэктарам Лужоўскай няпоўнай сярэдняй школы (Маладэчанскі раён). З чэрвеня 1941 мабілізаваны ў Чырвоную Армію, у

сьнежні 1941 трапіў у палон. Сьюнчыў шюлу прапагандыстаў у Бэрліне, працаваў у аддзеле прапаганды пры Генэральным Камісарыяце Беларусь, супрацоўнічаў зь беларускаю прэсай. З 22.06.1943 узначаліў Кіраўнічы Штаб СБМ, быў галоўным рэдактарам часопіса «*Жыве Беларусь!*». У ліпені 1944 пакінуў Беларусь, знаходзіўся ў Нямеччыне, Чэхіі. Верагодна, у 1945 нелегальна вярнуўся на Беларусь, дзе браў удзел у антысавецкай партызанцы.

Гарошка Леў (1911—77), беларускі ўніяцкі святар, грамадзкі дзеяч, дасьледнік гісторыі царквы на Беларусі. Высьвячаны ў 1937. Браў удзел у адраджэньні ўніяцкага руху ў Заходняй Беларусі. Пасьля 1944 на эміграцыі; быў рэктарам беларускай каталіцкай місіі ў Францыі (1946) і Вялікабрытаніі (1960), кіраўніком беларускай рэдакцыі Радыё Ватыкану (1970—77); рэдактар і выдавец рэлігійнага часопіса «*Божым шляхам*».

Гарэлік Уладзімер (наэміграцыі **Мікола Латушкін**; нар. 1922), дзеяч СБМ, беларускі грамадзкі дзеяч у ЗША. Намесьнік *Міхася Ганька*, кіраваў курсамі падрыхтоўкі кіраўнікоў СБМ. У 1944 быў арыштаваны нямецкімі ўладамі. Зь лета 1944 на эміграцыі; жыве ў Чыкага.

Гелда Іван (?—1946), беларускі вайсковы дзеяч. У міжваеннай Польшчы браў актыўны ўдзел у беларускім нацыянальным руху на Беластоцчыне, быў сябрам БСРГ. З 1941 сябра ўправы Беларускага Нацыянальнага Аб'яднаньня ў Беластоку, камандзір беларускага батальёну Самааховы ў Беластоку (1943—44). Зь лета 1944 ва Ўсходняй Прусіі, камандзір дывэрсійнага батальёну «Дальвіц». У 1945 нелегальна вярнуўся на Беларусь, быў арыштаваны савецкімі органамі бясьпекі. Праходзіў па справе *БНП* разам з *У. Родзькам*, пакараны сьмерцю.

Гейнош Ларыса (1910—83), дзеячка беларускага нацыянальнага руху, паэтка. З 1937 жыла ў Чэхаславацчыне, была сакратаром Рады БНР. Падчас нямецкай акупацыі займалася літаратурнай дзейнасьцю, супрацоўнічала зь беларускамоўным друкам. У 1948 была арыштаваная, вывезеная ў СССР і за антысавецкую дзейнасьць асуджаная на 25 год канцлягераў. У 1956 вярнулася ў Беларусь; жыла ў Зэльве.

«**Голас Радзімы**», інфармацыйная культурна-асветніцкая беларуская газета, выдаваная Беларускаім Таварыствам Сувязяў з Суайчынікамі за Мяжой. Выходзіць з 1955. Да 1960 называлася «За вяртаньне на Радзіму». У савецкі час была рупарам савецкае прапаганды, выкрывала «зраднікаў Радзімы».

Грамадоўцы, сябры Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады (БСРГ), масавай (125 тыс.) лева-радыкальнай партыі ў Заходняй Беларусі (1925—27). Запачаткаваная ў чэрвені 1925 беларускімі дэпутатамі польскага сойму. Выступала за аб'яднаньне беларускай этнічнай тэрыторыі ў складзе БССР, за канфіскацыю панскіх і асадніцкіх земляў, дэмакратычныя свабоды. Шчо дра фінансавалася СССР. У сакавіку 1927 афіцыйна забароненая польскімі ўладамі, а 400 актывістаў трапілі пад суд.

Гросман (Грозман), супрацоўніца аддзелу моладзі пры Генэральным Камісарыяце. Апекавалася дзявочай часткаю СБМ.

Грыцук Алесь (1910—76), беларускі грамадзкі дзеяч, гісторык, літаратуразнаўца. У 2-й пал. 1930-х скончыў Варшаўскі Ўнівэрсытэт, магістар гісторыі. Падчас нямецкай акупацыі — працаўнік беларускай адміністрацыі ў Беластоку. Уваходзіў у Беларускае Народнае Аб'яднаньне, займаўся арганізацыяй беларускіх школаў, кіраўнік Беларускага Шюльнага Інспэктарату. Зь лета 1944 на эміграцыі. У 1945—48 жыў у Зальцбургу, дзе зарганізаваў Беларускі Камітэт, выдаваў часопіс «Пагоня». З 1948 у Канадзе. Нейкі час працаваў на поўначы штату Антарыё дрывасекам, пасля пасяліўся ў Таронта. Актывна займаўся грамадзкаю беларускай працаю, між іншага быў сябрам рэдакцыі «*Беларускага эмігранта*», Беларускага Выдавецкага Фонду.

Грыцук Мікола, афіцэр беларускага батальёну Самааховы ў Беластоку.

Гугар (у замустве **Рагуля**) **Людміла** (нар. 1925), дзяячка СБМ, жонка *Б. Рагулі*. У 1943—44 кіраўнічка СБМ на Наваградзкую акругу. Зь лета 1944 на эміграцыі. Бярэ актыўны ўдзел у эміграцыйным беларускім жыцці.

Данчык, пл. *Б. Андрусьшын*.

«**Дваццацатка**», група маладых людзей (Уладзімер Цьвірка, Павал Дзьмітрук, Леанід Карась, Алесь Марговіч, Васіль

Шчэцька, Павал Урбан, Міхась Вострыкаў, Я. Запруднік, Я. Жучка, Алесь Бута, Алесь Швайчук, Піліп Дзяхцяра), якая, ратуючыся ад рэпатрыяцыі ў СССР, выехала ў 1947 на вугальныя капальні ў Ангельшчыну. У 1950 9 чалавек (апрача А. Буты, А. Швайчука, П. Дзяхцяра) пераехалі ў Бэльгію, дзе вучыліся ў Лювэнскім Уніэрсытэце. Удзельнікі «Дванаццаткі» адыгралі значную ролю ў беларускім эміграцыйным жыцці.

ДП (анг. *displaced persons*), «перамешчаныя асобы» — людзі немцаўскага і неаўстрыйскага паходжання, якія па II Сусветнай вайне апынуліся на тэрыторыі Нямеччыны і Аўстрыі і знаходзіліся пад апекаю *УНРРА* і *ІРА*.

Доўбар–Мусьніцкі Юзаф (1867—1937), расейскі і польскі вайсковы дзеяч. Генэрал расейскай арміі. У 1917 зарганізаваў 1-ы Польскі корпус. На пачатку 1918 узняў паўстаньне супраць савецкай улады на тэрыторыі Беларусі. З канца 1918 на службе польскай дзяржавы.

Дуброўская (у замове **Грыцук**) **Вольга**, беларуская грамадзкая дзяўчка. У 1944—45 жыла ў Зальцбургу, працавала ў Беларускам Камітэце. З 1948 у Канадзе. Жонка *А. Грыцука*.

Дудзіцкі (сапр. **Гуцька**) **Уладзімер** (1911—?), беларускі паэт і культурніцкі дзеяч. У 1930-х быў рэпрэсаваны. Падчас нямецкай акупацыі загадчык аддзелу культуры Менскай гарадзкой управы (1941—42), пазьней — кіраўнік Барысаўскага акруговага аддзелу *БНС*. Узначальваў адзел прапаганды *БКА*. Зь лета 1944 на эміграцыі; далучыўся да Камітэту Вызвалення Народаў Расеі, які ачаляў генэрал А. Уласаў; скончыў курсы прапагандыстаў, працаваў на нямецкай радыёстанцыі «Вінэта». Пасля 1945 у Вэнэсуэле. У 1950-х галоўны рэдактар беларускае службы радыё «Свабода». З 1961 у ЗША. Зьвестак пра далейшы лёс няма; паводле некаторых крыніцаў, выехаў у СССР і бясьледна зьнік.

Жучка Янка (нар. 1928), беларускі грамадзкі дзеяч у Бэльгіі. Падчас нямецкай акупацыі навучаўся ў тэхнічнай школе ў Клецку, працаваў у структурах СБМ і *БНС*. Зь лета 1944 на эміграцыі. Скончыў Беларускаю Гімназію імя Я. Купалы ў Міхэльсдорфе. З 1950 у Бэльгіі. Скончыў політэхніч-

ны факультэт Лювэнскага Ўнівэрсытэту, працаваў і нжы-нэрам-будаўніком. Займаўся грамадзкай дзейнасьцю, уз-начальваў Саюз Беларусаў Бэльгіі; сталы карэспандэнт га-зэты «*Беларусь*».

«**Жыве Беларусь!**», друкаваны орган СБМ (ліпень 1943 — жнівень 1944). Усяго выйшла 12 нумароў. Выдавец — *Міхась Ганько*, рэдактары — У. Кушалъ, Р. Нарушэвіч. Дру-каваліся распарэджэньні Кіраўнічага Штабу, дакумэнта-цыя, інфармацыя пра дзейнасьць СБМ. Друкаваліся ар-тыкулы на гістарычныя, культурніцкія тэмы, літаратур-ныя творы. Зь ліпеня 1944 некалькі нумароў былі выдад-зеныя ў Нямецчыне.

Жызь неўскі Ўладзімер (1923—43), падчас нямецкай акупа-цыі працаваў у валасной управе ў Порплішчы (цяпер у Докшыцкім раёне). Скончыў курсы для малодшых кі-раўнікоў СБМ. Загінуў у баі з савецкімі партызанамі.

«**Запісы**», навуковы часопіс беларускай эміграцыі, друкава-ны орган *БІНІМ*. Выдаецца з 1952. Публікуюцца да-сьледаваньні з гісторыі, культуры, літаратуры Беларусі, а таксама дакумэнты, успаміны.

Запруднік Янка (сапр. **Сяргей Вільчыцкі**; нар. 1926), беларускі грамадзка-культурны дзеяч, гісторык. У 1942—44 вучыўся ў прагімназіі й гандлёвай школе ў Баранавічах. Зь лета 1944 на эміграцыі. Браў удзел у беларускім скаўцкім руху. У 1948—50 працаваў на шахтах у Вялікабрытаніі. Скончыў гістарычны факультэт Лювэнскага Ўнівэрсытэ-ту (1954), працаваў рэдактарам беларускай службы радыё «Свабода». З 1957 у ЗША. Абараніў у Калюмбійскім Уні-вэрсытэце (Нью-Ёрк) доктарскую дысэртацыю «Палітыч-ная барацьба за Беларусь у царскай Дзяржаўнай Думе. 1906—1917» (1969). Працаваў у нью-ёрскім аддзеле ра-дыё «Свабода» (1970—75). Рэдагаваў газэту «*Беларусь*». Аўтар кніг «*Belarus: At a Crossroads in History*» («Беларусь на гістарычных скрываваньнях») і «*Historical Dictionary of Belarus*» («Гістарычны слоўнік Беларусі»). Заступнік старшыні Рады БНР.

«**Зважай**», беларускі штоквартальны часопіс. Заснаваны ў 1974 у Таронта Аб'яднаньнем Беларускіх Вэтэранаў, існа-ваў да 1998. Рэдактар — *К. Акула*. Друкаваў матар'ялы зь

беларускае гісторыі, пытаньняў вайсковае гісторыі Беларусі, мэмуары, літаратурныя творы. Асьвятляў падзеі ў Беларусі, эмігранцкае жыцьцё.

Згуртаваньне Беларусаў Канады (ЗБК), беларуская грамадзкая арганізацыя, створаная ў 1948 у Таронта. Заснавальнікі арганізацыі — *К. Акула*, *Я. Пітушка*, *Ц. Салановіч*, *М. - Пашкевіч*. Мэты ЗБК: дапамога беларусам Канады, інфармаваньне замежнікаў пра Беларусь, падтрымка беларускага нацыянальнага жыцьця ў Канадзе. У 1952 адбыўся падзел ЗБК на прыхільнікаў *БЦР* і Рады БНР; прыхільнікі *БЦР* стварылі Беларускае Нацыянальнае Аб'яднаньне ў Канадзе.

Іваноў М., беларускі кампазытар. Падчас нямецкай акупацыі жыў у Наваградку, займаўся музычнай творчасцю.

Іваноўскі Вацлаў (1880—1943), беларускі палітычны дзеяч, пэдагог беларускага адраджэньня. Адзін з ініцыятараў стварэньня Беларускае Сацыялістычнае Грамады (1902), адзін з заснавальнікаў выдавецкае суполкі «Загляне сонца і ў наша ваконца» (1906), аўтар першага беларускага падручніка па хіміі. Першы рэктар Беларускага Пэдагагічнага Інстытуту (1918—19). Прыхільнік польска-беларускага супрацоўніцтва. У 1921—39 выкладчык хіміі ў Варшаўскай Палітэхніцы. У чэрвені—верасьні 1941 старшыня Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні. Зь лістапада 1941 бурмістар Менску. Актыўна спрыяў разьвіцьцю беларускага нацыянальнага руху падчас акупацыі. Забіты ў сьнежні 1943 у Менску пры нявысьветленых абставінах.

ІРА (анг. *International Refugee Organization*), міжнародная арганізацыя ўцекачоў, заснаваная ў 1947 ЗША, Вялікабрытаніяй, Францыяй на акупаваных саюзнаіцкімі войскамі тэрыторыі Нямеччыны й Аўстрыі.

Каваленя Аляксандар (нар. 1945), беларускі гісторык; дасьледнік II Сусьветнае вайны. Працуе ў Беларускаім Дзяржаўным Пэдагагічным Унівэрсытэце.

Кавыль Міхась (сапр. **Язэп Лешчанка**; нар. 1915), беларускі паэт. У 1930-х рэпрэсаваны. У 1941—42 у Чырвонай Арміі, трапіў у палон, скончыў курсы прапагандыстаў, вярнуўся ў Менск, працаваў у адзеле прапаганды Генэральнага Камсарыяту. Займаўся літаратурнай творчасцю, выдаў па-

эму «Пад небам Случчыны каханай». Зь лета 1944 на эміграцыі. Рэдагаваў часопіс «*Беларуская думка*».

Кадняк Зінаіда, жонка *А. Салаўя*, грамадзкая дзяячка ў Аўстраліі.

Калубовіч (на эміграцыі **Каханоўскі**) **Аўген** (1912—87), беларускі грамадзка-культурны дзеяч, гісторык, літаратуразнавец. У 1930-х рэпрэсаваны. Падчас нямецкай акупацыі — у беларускім грамадзка-культурным жыцці; уваходзіў у Беларускую Раду Даверу, *БЦР*, узначальваў Беларускае Культурнае Згуртаваньне. Зь лета 1944 на эміграцыі, са сьнежня 1947 у складзе адноўленай Рады БНР; з 1950 у ЗША, дзе займаўся грамадзка-культурнай, асьветніцкай дзейнасьцю.

«**Кам батанцкі голас**», беларускае эміграцыйнае выданьне; выходзіла ў Бэльгіі.

Кандыбовіч Сымон (1891—1972), беларускі палітычны дзяржаўны дзеяч. З 1926 сябра ЦК КП(б)Б. У 1931—33 кіраўнік справаў Саўнаркаму БССР, у 1935 начальнік Наркамхарчпраму СССР пры СНК БССР. У 1941—43 сябра Цэнтралі *БНС*, у 1944 сябра *БЦР*. Зь лета 1944 на эміграцыі. Супрацоўнік мюнхэнскага Інстытуту для Вывучэньня СССР, працаваў на радыё «Свабода».

Канстанцінаў Дзьмітры (нар. 1908), расейскі прываслаўны сьвятар, прафэсар. Да 1941 старэйшы навуковы супрацоўнік НДІ Кнігазнаўства ў Ленінградзе, паралельна займаўся стварэньнем нелегальнай сеткі духоўнай адукацыі. У 1941—44 афіцэр Чырвонай Арміі. Трапіў у палон, у лістападзе 1944 у Бэрліне рукапаложаны ў сан дьякана Расейскай Зарубежнай Праваслаўнай Царквы. Выконваў душпастырскія абавязкі ў Камітэце Вызваленьня Народаў Расіі. У 1944—49 сьвятарыў у лягерах для перамешчаных асобаў у Заходняй Нямеччыне. З 1949 у Аргентыне, з 1960 у ЗША. Служыў у прываслаўных прыходах усю днюга ўзьбярэжжа ЗША. Супрацоўнічаў з расейскім эмігранцкім друкам.

Каралёў Юліян (1903—97), сябар Н. Абрамавай. Падчас нямецкай акупацыі працаваў перакладчыкам у Генэральным Камісарыяце. У 1944 выехаў на эміграцыю, аднак у 1945 вярнуўся ў Беларусь. Быў рэпрэсаваны.

Карповіч Алесь (1907—92), беларускі музыка, кампазытар, музыканавец. Скончыў Маскоўскую Кансэрваторыю (1934), выкладаў у Менскай Кансэрваторыі (1937—41). Падчас нямецкай акупацыі жыў у Менску, займаўся музычнай творчасцю, друкаваў у беларускай пэрыядыцы музыказнаўчыя артыкулы. Зь лета 1944 на эміграцыі.

Касмовіч Зьміцер (1909—91), беларускі вайсковы й грамадзкі дзеяч. Пасьля савецкай акупацыі Заходняй Беларусі працаваў у адміністрацыйным апарате ў Нясвіжы, удзельнік Народнага сходу Заходняй Беларусі, дэлегат 5-й нечарговай сэсіі ВС СССР і 3-й нечарговай сэсіі ВС БССР. Зь лета 1941 актыўна супрацоўнічаў зь нямецкімі ўладамі. У 1942—43 начальнік менскай паліцыі, у 1943 зарганізаваў фармаваньні Беларускай Самааховы на Смаленшчыне. Зь лета 1944 на эміграцыі ў Нямеччыне. У 1954—91 кіраўнік Беларускага Вызвольнага Фронту.

Катковіч Анеля (1914—82), беларуская грамадзкая дзячка, удзельніца беларускага нацыянальнага руху. Скончыла Віленскі Ёнівэрсытэт па спецыяльнасьці «гісторыя». Была сябрам Беларускага Студэнцкага Саюзу, рэдагавала дзіцячы часопіс «Пралескі» (1935—36). У 1939—41 настаўнічала ў Будславе. Падчас нямецкай акупацыі была перакладчыцай у менскай гарадзкой управе. Зь лета 1944 на эміграцыі. У 1945—48 працавала ў польскай вайскавай місіі ў Бэрліне. У 1949 арыштаваная й разам зь сястрой *В. Катковіч* прысуджаная да 10 гадоў канцлягераў. У 1956 згодна з амністыяй вызвалена, выехала ў Польшчу. Жыла ў Варшаве, працавала ў Міністэрстве Заможных Справаў ПНР, была сябрам Беларускага Грамадзка-Культурнага Таварыства.

Катковіч (у замове **Клентак**) **Вэраніка** (нар. 1918), дзячка СБМ. Падчас нямецкай акупацыі вучылася ў Менскай Мэдычнай Школе. У 1943—44 ачала менскую дзівочую арганізацыю СБМ, была намесьніцай Надзеі Абрамавай. Зь лета 1944 на эміграцыі. У 1945—48 працавала ў польскай ваеннай місіі ў Бэрліне. У жніўні 1949 арыштаваная ва Ўрошаве й перададзеная савецкім уладам. Асуджаная на 10 гадоў канцлягераў. У 1956 згодна з амністыяй вызвалена, выехала ў Польшчу. Сястра *А. Катковіч*.

- Катковіч Францішак** (нар. 1925), дзеяч СБМ. Падчас нямецкай акупацыі жыў у Менску. У 1944 пакінуў Беларусь. Некаторы час жыў у Італіі, Нямеччыне. У 2-й пал. 1940–х арыштаваны савецкімі органамі бясспёкі, прысуджаны да колькіх год пазбаўлення волі. Пакараньне адбываў у Сібіры. У 1956 вызвалены, вярнуўся ў Будслаў. Праўдападобна, выехаў у Польшчу. Брат *А. і В. Катковіч*.
- Каханюска я** (дзясвоч. **Шабуня Яніна**) (нар. 1909), беларуская грамадзкая дзяячка. Жыла ў Менску, з 1944 на эміграцыі. Жыла ў Нямеччыне, з 1950 у ЗША. Працавала на радыё «Свабода». Маці *Ю. Андрусышынай*, бабуля *Б. Андрусышына*.
- Кіпель Вітаўт** (нар. 1927), беларускі грамадзкі дзеяч, гісторык, бібліёграф; доктар геалёгіі (1955). Сын беларускага навукоўца й грамадзкага дзеяча Яўхіма Кіпеля. Быў сябрам СБМ. Зь лета 1944 на эміграцыі. Скончыў Лювэнскі Ўнівэрсытэт (Бэльгія) й Ратгерскі Ўнівэрсытэт (ЗША). У 1962—85 працаваў у Нью Ёрскай Публічнай Бібліятэцы. Цяперашні старшыня *БНІМ*. Аўтар працаў з гісторыі Беларусі й беларускай эміграцыі.
- Кіпель** (дзясв. **Савёнак Зора**, (нар. 1927), беларуская грамадзкая дзяячка, літаратурнаўца, публіцыстка. Была сябрам СБМ. Скончыла хімічны факультэт Лювэнскага Ўнівэрсытэту (Бэльгія) і факультэт параўнальнага літаратуразнаўства Ратгерскага Ўнівэрсытэту (ЗША). Працуе ў Нью Ёрскай Публічнай Бібліятэцы. Рэдагавала газэту «*Беларус*». Аўтарка працаў з гісторыі Беларусі, старажытнай літаратуры, асьветы. Жонка *В. Кіпеля*.
- Кіркевіч Антоні** (1871—1937), праваслаўны сьвятар. У 1920–х служыў у менскім катэдральным саборы, потым у царкве сьв. Марыі Магдалены. Адзін з ініцыятараў стварэньня Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы. Арыштаваны за юнтрарэвалюцыйную дзейнасьць і расстраляны ў Менску.
- Кіркевіч Яўген**, беларускі грамадзкі дзеяч. Сын Антонія Кіркевіча. Падчас нямецкай акупацыі жыў у Менску, актыўна ўдзельнічаў у аднаўленьні царкоўнага жыцьця, быў старэйшым бугальтарам Цэнтралі *БНС*. Зь лета 1944 на эміграцыі.

Кіт Барыс (нар. 1910), удзельнік нацыянальна-вызвольнага руху, доктар філязофіі (1983), акадэмік астранаўтыкі ў Парыжы (1991). З 1931 выкладчык, у 1939 — дырэктар Віленскай Беларускай Гімназіі. Пад час нямецкай акупацыі займаўся арганізацыяй беларускага школьніцтва, заснаваў настаўніцкія сэмінарыі ў Маладэчне й Паставах, гандлёвую школу ў Маладэчне. Зь лета 1944 на эміграцыі. У 1945—48 вывучаў мэдыцыну ў Мюнхэнскім Унівэрсытэце, выкладаў матэматыку ў мясцовых беларускіх гімназіях. З 1948 у ЗША. З 1950 працаўнік амэрыканскай фірмы ракетных і касмічных досьледаў, браў удзел у стварэньні міжкантынэнтальных сыстэмаў. З 1972 жыве ў Заходняй Нямеччыне.

Клішэвіч Уладзімер (1914—78), беларускі паэт. У 1930-я вязень сталінскіх канцлягераў. Пад час нямецкай акупацыі жыў у Слуцку, рэдагаваў «Газэту Слуцкчыны», займаўся літаратурнай творчасцю. Зь лета 1944 на эміграцыі, з 1948 у ЗША. Неаднаразова наведаў СССР.

«**Конадні**», літаратурна-мастацкі часопіс *БНІМ*; выходзіў у 1954—63 у Нью Ёрку. Друкаваліся паэтычныя творы, проза, літаратурная крытыка, зьмяшчаліся рэпрадукцыі твораў беларускіх мастакоў.

Коўш Сьвятаслаў (1916—97), беларускі грамадзкі й рэлігійны (прываслаўны) дзеяч, пісьменьнік. Сьпучыў факультэт права Віленскага Ўнівэрсытэту. У 1938 рукапаложаны ў сандыякана. Пад час нямецкай акупацыі — бурмістар Клецкага павету. Зь лета 1944 на эміграцыі. Быў камэндантам беларускага лягера ў Ватэнштэце, выкладаў у Беларускай Гімназіі імя М. Багдановіча. З 1949 у ЗША. У 1968 высьвячаны; служыў у беларускай царкве ў Саўт Рывэры (Нью Джэрзі, ЗША).

Крушына (сапр. **Казак Рыгор** (1907—79), беларускі пісьменьнік. Сьпучыў Слуцкія агульнаадукацыйныя курсы (1925). Арыштоўваўся па справе *Ю. Лістапада*. Пад час нямецкай акупацыі друкаваўся ў беларускай прэсе. Зь лета 1944 у Нямеччыне. Жыў у Мюнхэне, працаваў на радыё «Свабода». У 1960-я выехаў у ЗША, адзін з заснавальнікаў *БНІМ*, рэдагаваў часопіс «*Конадні*», займаўся літаратурнай творчасцю.

Кубэ Вільгельм (1887—1943), кіраўнік нямецкай цывільнай адміністрацыі на Беларусі ў 1941—43. 17.07.1941 прызначаны *А. Гітлерам* на пасаду генэральнага камісара Генэральнай Акругі Беларусь. У сваёй палітыцы рабіў стаўку на беларускіх нацыянальных дзеячоў, спадзеючыся знайсці прыхільнасьць і падтрымку сярод беларускага насельніцтва, спрыяў разьвіццю беларускага нацыянальнага руху. Загінуў 22.09.1943 падчас тэрарыстычнага акту, здзейсненага, верагодна, савецкімі дывэрсантамі.

Кульчыцкі Стафан (1879—1937), праваслаўны сьвятар. Удзельнічаў у зьездзе беларускага праваслаўнага сьвятарства ў Маскве ў 1917. У 1918 абраны ў Раду БНР. Служыў у менскай Петрапаўлаўскай царкве (2-я пал. 1920-х) і царкве сьв. Марыі Магдалены (1930-я). Адзін з ініцыятараў абвешчання аўгакефаліі Беларускай Праваслаўнай Царквы. Абвінавачаны ў контрарэвалюцыйнай дзейнасьці і расстраляны ў Менску.

Кушалё Франц (1895—1968), беларускі вайсковы дзеяч. Афіцэр польскага войска. Зь верасьня 1939 у савецкім палоне, у 1941 вызвалены. Падчас нямецкай акупацыі — начальнік падафіцэрскай шюлы паліцыі ў Менску (1942), кіраўнік афіцэрскага курса ў прыватнай Беларускай Самаахоўнай рэдактар часопіса для беларускіх паліцьянтаў «*Беларус на варце*». Са студзеня 1944 сябра *БЦР*, шэф Галоўнага Кіраўніцтва *БКА*. У ліпені 1944 пакінуў Беларусь. Заснаваў у 1947 у Заходняй Нямеччыне Аб'яднаньне Беларускіх Вэтэранаў. Адзін з заснавальнікаў газэты «*Бацькаўшчына*» (1948), кіраваў Беларуска-Амэрыканскім Задзінчаньнем (1952—54), браў удзел у выданьні газэты «*Беларус*», уваходзіў у Раду БНР, друкаваўся ў эміграцыйнай пэрыядыцы на гістарычныя тэмы.

Лебядзю Тодар (сапр. **Пятро Шырокаў**; 1914—70), беларускі паэт, драматург, журналіст. У 1930-я рэпрэсаваны савецкімі ўладамі. У 1943 ягоная драма «Загубленае жыцьцё» была пастаўленая на сцэне менскага гарадзкога тэатру і карысталася вялікім посьпехам. Зь лета 1944 у Нямеччыне. У 1945 вярнуўся на Беларусь, быў арыштаваны органамі МДБ і асуджаны на 25 год канцлягераў.

Лістапад Юры (1897—1938), дзеяч беларускага нацыянальнага руху. Браў удзел у *Слуцкім збройным чыне*, у 1922 нелегальна вярнуўся на Беларусь, настаўнічаў у школе, выкладаў на случкіх настаўніцкіх курсах, быў стыльрэдактарам Дзяржвыдавецтва БССР. Арыштаваны ў 1925 ДПУ БССР як кіраўнік контррэвалюцыйнай арганізацыі. Асуджаны да 5 гадоў пазбаўленьня волі, але праз колькі месяцаў вызвалены. У 1930 асуджаны паўторна па справе Саюзу Вызвалення Беларусі, праз колькі месяцаў вызвалены. У 1933 асуджаны па справе Беларускага Нацыянальнага Цэнтру да 8 гадоў пазбаўленьня волі; пакараньне адбываў у БАМлагу. Расстраляны. Рэабілітаваны па справах 1930 і 1933 гг.

Лістападаўшчына. У 1922—25 у Слуцку на базе агульнадукацыйных курсаў склалася нелегальнае моладзевое кола, якое ставіла за мэту адраджэньне беларускай мовы, прапаганду беларускай культуры. Зь цягам часу арганізацыя набыла антысавецкія рысы. «Падпольшчыкі» выдавалі рукапісны часопіс «Наша слова», а таксама адозвы, дзе заклікалі змагацца з савецкай уладай. Органы бясьпекі зацікавіліся ўлёткамі й у 1925 арыштавалі ўдзельнікаў акцыі, у т. л. *Ю. Лістапада*, якому інкрымінавалася кіраўніцтва арганізацыяй. У сакавіку 1926 у Менску адбыўся суд над удзельнікамі групы, якіх асудзілі на тэрміны пакараньня ад 1 да 5 гадоў.

Любачка Іван (1915—77), беларускі гісторык. Скончыў Віцебскі Пэдагагічны Інстытут (1939), у 1940—41 у Чырвонай Арміі, трапіў у палон, быў выпушчаны, працаваў на бацькоўскай сялянскай гаспадарцы. У 1943 вывезены на прымусовыя работы ў Нямеччыну. З пачатку 1950-х у ЗША. Скончыў Калюмбіійскі ўнівэрсытэт, выкладаў у вышэйшых навучальных установах ЗША, аўтар манаграфіі «Belorussia under Soviet Rule: 1917—1952» («Беларусь пад савецкай уладай: 1917—1952»).

Манькоў Палікарп (1910—?), беларускі грамадзкі дзеяч. У 1939—41 служыў у Чырвонай Арміі; трапіў у палон. У 1942—43 працаваў у слоўніцкім гебітскамісарыяце, з чэрвеня 1943 узначаліў СБМ на Слуцкую акругу. Зь лета 1944 на эміграцыі.

Мельнікаўцы, крыло Арганізацыі Ёкраінскіх Нацыяналістаў (ОУН), названае паводле імя свайго лідэра — А. Мельніка. Прыхільнікі супрацоўніцтва зь немцамі; апанэнты *бандэраўцаў*.

Мікула Віталь (1916—44), беларускі вайсковы дзеяч. Паручнік польскай арміі. Падчас нямецкай акупацыі выкладаў на менскіх падафіцэрскіх курсах, пераклаў і выдаў «Беларускі вайсковы страявы статут» (1942). Зь лютага 1944 заступнік камандзіра *БКА Ф. Кушалея*. Разам з часткамі *БКА* ўлетку 1944 пакінуў Беларусь. З-за вострага канфлікту зь нямецкімі ўладамі адпраўлены ў канцлягер Дахаў і зьнішчаны.

Монід Арсень, дзеяч СБМ, грамадзкі дзеяч у Канадзе, сябра Рады БНР.

Мярляк Кастусь (нар. 1919), беларускі грамадзкі дзеяч на эміграцыі. Падчас нямецкай акупацыі — у *БНС*, Беларускай Самаахове, Наваградзкім юнным швадроне (гл. *рагульцы*). Зь лета 1944 на эміграцыі (Нямеччына, Аргентына, ЗША). Заснавальнік і старшыня Згуртаваньня Беларусаў Аргентыны, сябра Рады БНР.

Надсан (сапр. **Бочка**) **Аляксандар** (нар. 1926), беларускі рэлігійны дзеяч. Падчас нямецкай акупацыі вучыўся ў Нясвіскай Настаўніцкай Сэмінарыі, быў сябрам СБМ. Зь лета 1944 на эміграцыі, з 1946 у Вялікабрытаніі. Сьцючыў матэматычны факультэт Лёнданскага Ёнівэрсытэту. Адзін з заснавальнікаў Згуртаваньня Беларусаў Вялікабрытаніі. У пачатку 1950-х выехаў у Рым, дзе сьцючыў Папскі Грыгарыянскі Ёнівэрсытэт, у 1958 высьвячаны. У 1961 вярнуўся ў Вялікабрытанію, быў прызначаны візытатарам у Беларускай Каталіцкай Місіі Ёсходняга Абраду ў Паўночнай Англіі. З 1971 дырэктар бібліятэкі імя Ф. Скарыны ў Лёндане. З 1986 апостальскі візытатар для беларусаў-каталікоў усходняга абраду на эміграцыі.

Найдзюк Язэп (1909—84), дзеяч беларускага нацыянальнага руху. Удзельнічаў у беларускім нацыянальным руху ў Заходняй Беларусі, быў дырэктарам віленскай беларускай друкарні імя Ф. Скарыны, рэдагаваў часопіс «Шлях моладзі». Падчас нямецкай акупацыі працаваў у беларускай адміністрацыі ў Менску, у Выдавецтве Падручнікаў і

- Літаратуры для Моладзі. У 1943 у Менску выдаў падручнік з гісторыі Беларусі «Беларусь учора і сяння». Зь лета 1944 у Польшчы, жыў пад прозьвішчам Александровіч. Займаўся выдавецкай працай.
- Наўмовіч Міхась** (нар. 1922), беларускі мастак і грамадзка-культурны дзеяч на эміграцыі. Падчас нямецкай акупацыі скончыў Наваградскую настаўніцкую Сэмінарыю, вучыўся ў Менскай Афіцэрскай Школе *БКА*. Зь лета 1944 на эміграцыі, ваяваў у 2-м Польскім корпусе генэрала Андэрса. З 1947 у Парыжы, скончыў факультэт скульптуры Францускае Найвышэйшае Школы Мастацтваў. Займаўся грамадзкай дзейнасьцю, рэдагаваў часопіс «Моладзь».
- «**Новое русское слово**», найбуйнейшая расейская эміграцыйная газета. Выдаецца ў ЗША.
- «**Пагоня: Зь беларускага жыцця**», беларускі літаратурна-гістарычны ілюстраваны часопіс, выходзіў у Зальцбургу (Аўстрыя) у 1945—49.
- Паланевіч Гіпаліт** (1907—97), беларускі грамадскі і культурны дзеяч. Скончыў Ленінградзкі Педагагічны Інстытут. Быў рэпрэсаваны, асуджаны на 5 год лягераў, высылку адбываў ва Ўхта-Іжэўскім лягеры. Падчас нямецкай акупацыі займаўся арганізацыяй беларускага школьніцтва. Зь лета 1944 на эміграцыі. У 1946—50 выкладаў у Беларускай Гімназіі імя Я. Купалы (Заходняя Нямеччына). З 1950 жыў у ЗША, быў супрацоўнікам Інстытуту для Вывучэння СССР.
- Пашкевіч Міхась**, беларускі грамадскі дзеяч у Канадзе. Падчас II Сусветнай вайны ваяваў у 2-м Польскім корпусе генэрала Андэрса. З 2-й пал. 1940-х у Таронта. Сябра *ЗБК*.
- Пітушка Язэп** (1912—84), грамадскі дзеяч, сябра Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады (1925—27), рэпрэсаваны савецкімі ўладамі (1939), адзін з закладальнікаў *ЗБК*, ганаровы палкоўнік *БКА*.
- Плескачэўскі Анатоль** (1911—80), працаўнік *БНС*, лейтэнант *БКА*, ад’ютант прэзydэнта *БЦР Р. Астроўскага*. Зь лета 1944 на эміграцыі; жыў у ЗША.
- Покка Андрэй**, настаўнік В. Новіка (Навіцкага), з 1944 на эміграцыі.
- 5-я [Пятая] Крэсова пяхотная дывізія**, вайсковае фармаваньне ў складзе польскіх узброеных сілаў пад камандаю

Ўладзіслава Андэrsa. Створана ў лістападзе 1941. У складзе дывізіі былі і беларускія жаўнеры, ураджэнцы Заходняй Беларусі. Брала ўдзел у вайсковых дзеяннях на Блізкім Усходзе, Паўночнай Афрыцы, Італіі. Пасля сканчэння вайны пераведзеная ў Вялікабрытанію.

Рагалевіч (Рагалевіч–Дутко) Ірэна, беларуская мастачка і грамадская дзяячка ў ЗША.

Рагулёўцы (Наваградзкі конны швадрон), добраахвотніцкае вайсковае фармаванне ў Наваградзкай акрузе (1943—44) пад камандаю *Б. Рагулі*. У швадрон рэкрутаваліся пераважна навучэнцы мясцовай настаўніцкай сямінарыі. Вёў змаганне з савецкімі партызанамі, з сакавіка 1944 у структуры *БКА*.

Рагуля Барыс (нар. 1920), беларускі вайсковы дзеяч. Ваяваў у польскім войску, зь верасня 1939 у нямецкім палоне. Падчас нямецкай акупацыі працаваў у беларускай адміністрацыі ў Наваградку, быў акруговым кіраўніком *БНС*, акруговым інспектарам СБМ на Наваградзкую акругу, стварыў і ўзначаліў Наваградзкі конны швадрон. Зь лета 1944 на эміграцыі. З 1948 вучыўся ў Лювэнскім Універсітэце (Бельгія), дзе займаўся гуртаваннем студэнтаў–беларусаў. З 1952 у Канадзе; доктар медыцыны; займаўся лекарскаю практыкай. Быў намесьнікам старшыні Рады БНР.

Рагуля Васіль (1879—1955), беларускі грамадзка-палітычны дзеяч. У 1922 быў абраны дэпутатам у польскі сойм, у 1928 у сэнат. Быў арыштаваны савецкімі органамі бяспекі 20.06.1941, уцёк з турмы. Падчас нямецкай акупацыі — бурмістар Дзятлава. Зь лета 1944 на эміграцыі.

Раманоўскі Васіль (1918—92), беларускі гісторык, аўтар шэрагу «выкрывальных» кніг, прысьвечаных пытаньням нямецкай акупацыі Беларусі, — «Супраць фальсіфікацыі гісторыі савецкага партызанскага руху» (1961), «Саўдзельнікі ў злачынствах» (1964), «Супраць фальсіфікацыі гісторыі Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай вайны» (1967), «Праўда гісторыі супраць фальсіфікацыі» (1985).

Рамук (дзювач. **Жызьнеўская**) **Вера**, беларуская грамадская дзяячка ў ЗША, жыве ў Чыкага, сябра Рады БНР.

«**Рапіца**», беларуская газэта, выдавалася ў 1939—45 у Бэрліне пад нямецкім кантролем. Рэдактары — Фабіян Акін-

чыц, Вітаўт Тумаш, Анатоль Шкутка, Мікола Шкялёнак, Станіслаў Грынкевіч, *М. Абрамчык*. Прапагандавала нямецка-беларускае супрацоўніцтва, паведамляла пра палітычныя падзеі ў свеце й Беларусі, становішча на франтах. Друкавала літаратурныя творы, асьвятляла пытанні культуры, гісторыі Беларусі.

Рапэцкі Юры (нар. 1944), беларускі пратэстанцкі сьвятар, грамадзкі дзеяч. Сьвятар эвангельскай царквы хрысьціянска-баптыстаў у Таронта, рэдактар беларускамоўнай перадачы «Добрая вестка» на Сусьветным Радыё ў Монтэ-Карла, аўтар кнігі «Новае жыцьцё ў Хрысьце» (1995).

Рачыцкі Мечыслаў, дзеяч СБМ. У 1942 скончыў настаўніцкія курсы ў Менску, у 1942—43 працаваў настаўнікам беларускіх народных шюлаў. У ліпені 1943 скончыў курс кіраўнікоў СБМ у Менску. З восні 1943 раённы кіраўнік СБМ у Глыбокім і заступнік акруговага кіраўніка СБМ. Зь лета 1944 на эміграцыі, напачатку ў Нямеччыне, потым у Канадзе; быў сакратаром Выдавецкага Фонду *ЗБК*. Сам рыма-каталік, зрабіў і канастас для беларускай праваслаўнай царквы сьв. Эўфрасіньні Полацкай у Таронта.

Родзька Ёсэвалад (1920—46), беларускі вайсковы дзеяч. Падчас нямецкай акупацыі браў удзел у беларускім нацыянальным руху, з канца 1942 старшыня БНП. Са студзеня 1944 сябра *БЦР*, камандзір 15-га батальёну *БКА*. Зь лета 1944 у Нямеччыне, дзе займаўся арганізацыяй дэсантных групаў для перакідкі ў БССР. Разам з адной з дэсантных групаў перабраўся ў Польшчу, нелегальна жыў у Беластоку, быў арыштаваны органамі савецкай бясьпекі й па нейкім часе пасыла судовага працэсу па справе *БНП* расстраляны.

Руднік Галіна, грамадзкая дзяячка ў ЗША.

Рузвэльт Анна Элеанора (1884—1962), жонка амэрыканскага прэзыдэнта Франкліна Дэлано Рузвэльта (1933—45). Выступала супраць прымусовай рэпатрыяцыі перамешчаных асобаў у СССР.

СА (нямецк. *Sturmabteilungen* ‘штурмавыя аддзелы’), васнізаваныя злучэньні ў фашыскай Нямеччыне.

Садоўскі Ян, беларускі навуковец, дасьледнік творчасці *Ф. Скарыны*, грамадзкі дзеяч у Канадзе. Сярэдняю аду-

кацыю атрымаў у Лёндане, скончыў Лёнданскі й Рымскі Ёні вэрсытэты ў галіне славістыкі. Прафэсар расейскай мовы й літаратуры Каралёўскага Ёні вэрсытэту ў Кінгстане (Антарыё, Канада). Аўтар артыкулаў зь беларускае бібліяграфіі, гісторыі, літаратуры, мовы. Аўтар манаграфіі «*Byelorussians in Canada*» («Беларусы ў Канадзе»).

Сажыч Язэп (нар. 1917), беларускі вайсковы й грамадзкі дзеяч. Падчас нямецкай акупацыі займаўся стварэньнем беларускіх збройных фармаваньняў на Наваградчыне. З 1944 на эміграцыі. У 1982—97 старшыня Рады БНР.

Салавей Алесь (сапр. **Альф рэд Радзюк**; 1922—78), беларускі паэт. Падчас нямецкай акупацыі працаваў у беларускай адміністрацыі; з 1942 у Рызе, намесьнік галоўнага рэдактара часопіса «Новы шлях». З 1944 на эміграцыі; жыў у Зальцбургу (Аўстрыя), дзе ўдзельнічаў у выданьні часопіса «*Пагоня*». У 1948 выехаў у Аўстралію.

Салаўёў Аляксей, сучасны беларускі гісторык, аўтар артыкулаў з гісторыі П. Сусьветнае вайны, дзе раскрываецца «гнюснае мінулае» беларускага нацыяналізму. Аўтар працы «*Белорусская центральная рада. Создание, деятельность, крах*» (1996).

СД (ням. *Sicherheitsdienst*), служба бясьпекі ў фашысцкай Нямеччыне.

Сільвановіч (псэўд. **Вярба**) **Мікола**, беларускі культурна-грамадзкі дзеяч на эміграцыі, паэт. Заснаваў майстроўню беларускага рамяства «Раніца», уваходзіў у літаратурнае аб'яднаньне «Шыпшына».

Слуцкі збройны чын (Слуцкае паўстаньне), збройнае акцыя супраць бальшавікоў у 1920. У восень 1920 па прэлімінарнай дамоў па між Польшчай і Савецкай Расеяй тэрыторыя Беларусі мусіла быць падзелена на дзьве часткі згаданымі краінамі, мяжа павінна была прайсьці праз Слуцкі павет. 14.11.1920 зьезд Слуцчыны абраў Радзю Радзючыны й вырашыў распачаць збройнае змаганьне супраць «чырвоных». 21.11.1920 была прынятая дэкларацыя з заклікам да сялянства ўзьняцца на барацьбу за незалежную Беларусь. Добраахвотна мабілізаваліся каля 10 тысяч аў чалавек. Былі сфармаваныя 1-ы Слуцкі й 2-і Грозаўскі полк, аб'яднаныя ў Слуцкую брыгаду. 27.11.1920 распачаліся баі

па лініі Капыль—Цімкавічы—Вызна. Празь месяц случакі пад колькаснай перавагаю супраціўніка мусілі адысці за раку Лань, дзе іх раззброілі польскія ўлады.

Смоліч Аркадзь (1891—1938), беларускі навуковец, дзеяч беларускага нацыянальнага адраджэння. Сябра ўраду БНР, намеснік старшыні Рады БНР. З 1926 намеснік старшыні Інбелкульту; дацэнт, прафэсар БДУ, загадчык катэдры геаграфіі БДУ й АН БССР. Арыштаваны ў 1930 па справе Саюзу Вызвалення Беларусі, у 1931 прысуджаны да 5 год высылкі. У чэрвені 1937 зноў арыштаваны й пакараны сьмерцю.

СС (нямецк. *Schutzstaffeln*), мілітарныя аддзелы з ахоўнымі й рэпрэсіўнымі функцыямі ў фашысцкай Нямеччыне; ажыццяўлялі тэрор і генацыд на захопленых тэрыторыях.

Станкевіч Станіслаў (1907—80), беларускі грамадзка-культурны дзеяч; доктар філялёгіі (1936). Падчас нямецкай акупацыі — бурмістар Барысава, намеснік Прэзідэнта *БЦР* на Баранавіцкую акругу. Зь лета 1944 на эміграцыі. Займаўся грамадзка-культурнай дзейнасьцю, рэдагаваў газэты «*Бацькаўшчына*», «*Беларус*», працаваў на радыё «Свабода». Зьяўляўся сябрам Рады БНР.

Станкевіч Янка (1891—1976), беларускі палітычны грамадзка-культурны дзеяч, мовазнавец. Сябра Рады БНР (1918—20), скончыў Праскі Ўнівэрсытэт. Доктар філэзофіі (1926). Выкладчык беларускай мовы ў Варшаўскім Унівэрсытэце, Віленскай Беларускай Гімназіі, Віленскім Унівэрсытэце. Абраны паслом у польскі сэйм у 1928. У гады нямецкай акупацыі браў удзел у нацыянальна-культурным жыцці на Беларусі. У 1943 пакінуў Беларусь. На эміграцыі займаўся грамадзка-культурнай і палітычнай дзейнасьцю.

Стаповіч Альбін (1894—1934), беларускі грамадзка-культурны дзеяч, музыказнаўца, кампазытар. Вучыўся ў Віленскім Унівэрсытэце, выкладаў сьпевы й музыку ў Віленскай Беларускай Гімназіі. Браў удзел у заходнебеларускім грамадзка-палітычным жыцці, займаўся музычнай творчасьцю, кіраваў беларускім хорам пры касцёле св. Яна, займаўся музыказнаўствам. Падрыхтаваў да друку сьпеўнік «За Бацькаўшчыну», выдадзены па ягонай сьмерці.

- Стэльмах Зьміцер** (1919—?), дзеяч СБМ. У 1941—42 лейтэнант Чырвонай Арміі. У 1942 трапіў у палон. Скончыў курсы прапагандыстаў у Вустраве (Нямеччына) (1942), прайшоў курс кіраўнікоў СБМ. Намесьнік шэфа Кіраўнічага Штабу СБМ *Міхася Ганька*, ачаляў менскую гарадскую арганізацыю СБМ, быў загадчыкам курсаў спартовых кіраўнікоў СБМ. Улетку 1944 пакінуў Беларусь.
- Сухая Ганна** (нар. 1913), беларуская грамадзкая дзяўчка. Скончыла Віленскі ўнівэрсытэт па спецыяльнасьці «інжынер», была сябрам Беларускага Студэнцкага Саюзу. Падчас нямецкай акупацыі брала ўдзел у беларускім грамадзкім жыцьці, працавала настаўніцай і сакратаром павятовай управы *БНС* у м. Ільля (Вялейская акруга).
- Сьценьнік Пётра** (нар. 1914), дзеяч СБМ. Па адукацыі настаўнік. Быў кіраўніком СБМ на Вялейскую акругу. Летам 1944 пакінуў Беларусь, жыў у Чэхіі, быў арыштаваны савецкімі органамі бясьпекі, вывезены ў СССР, дзе і загінуў.
- Сяднёў Масей** (1915—2001), беларускі паэт і грамадзкі дзеяч у ЗША. У 1933—36 навучаўся ў Менскім Педагагічным Інстытуце, быў рэпрэсаваны і высланы на Калыму. У 1941 вярнуўся ў Беларусь. У 1941—43 жыў у бацькоў-сялянна на Магілёўшчыне. З 1943 у Беластоку, працаваў карэктарам у газэце «Новая дарога». Зь лета 1944 на эміграцыі. Кіраваў беларускай службаю радыё «Свабода». Жыў у ЗША; займаўся грамадзкай і літаратурнай працаю.
- Сядура** (псеўд. **Глыбіны**) **Уладзімер** (1910—97), беларускі пісьменьнік, літаратуразнавец. У 1930-я рэпрэсаваны. У 1941 у Менску абараніў кандыдацкую дысэртацыю «Максім Горкі як гісторык рускай літаратуры». Падчас нямецкай акупацыі працаваў у беларускай прэсе, займаўся дасьледніцкай працай, быў галоўным рэдактарам часопіса «Новы шлях» (1942—44). З 1944 на эміграцыі. У 1944—51 у Нямеччыне, з 1951 у ЗША. Выкладаў у навучальных установах ЗША, займаўся дасьледніцкаю працай.
- Тамашчык Уладзімер** (у манастве **Васіль**; 1900—76), беларускі грамадзкі і рэлігійны дзеяч. Падчас нямецкай акупацыі жыў у Беластоку, быў сябрам Беларускага Народнага Аб'яднаньня, намесьнікам рэдактара газэты Хведара

- Ляляшэвіча «Новая дарога». Зь лета 1944 на эміграцыі. У 1948 паstryгся ў манахі, у 1949 узьведзены ў сан епіскапа адноўленай Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы.
- «Тодт», вайскова-будаўнічая арганізацыя ў фашыскай Нямеччыне.
- 30-я [Трыццатая] дывізія СС.** Створаная ўлетку 1944 на тэрыторыі Нямеччыны зь нямецкай жандармэрыі, расейскіх «добраахвотніцкіх» фармаваньняў, жаўнераў *БКА* й Беларускай Самааховы. Налічвала 11 тыс. чалавек, блізу 7 тыс. былі беларусы. Камандаваў абэрштурмбанфюрэр *СС* Зыглінг. Зь верасьня 1944 на французскім фронце. Зімою 1945 на базе 30-й дывізіі створаная дывізія «Беларусь», якою з 3.04.1945 камандаваў *Ф. Кушаль*. 30.04.1945 дывізія здалася ў палон амэрыканцам.
- Туронак Юры** (нар. 1929), беларускі гісторык у Польшчы, аўтар фундамэнтальнай працы «Беларусь пад нямецкай акупацыяй».
- УНРРА** (анг. *United Nations Relief and Rehabilitation Administration*), міжнародная дабрачынная арганізацыя дапамогі краінам, што пацярпелі падчас II Сусьветнай вайны. Дзейнічала ў 1944—47.
- Уралава Еўдакія** (1902—?), беларуская савецкая дзяржаўная дзяячка, у 1930-я наркам асветы БССР.
- Урбан Павал** (нар. 1924), беларускі эміграцыйны дзеяч, гісторык. Падчас нямецкай акупацыі браў удзел у беларускім нацыянальным жыцьці, служыў у Беларускай паліцыі, *БКА*. Зь лета 1944 на эміграцыі. З 1950 у Бэльгіі, скончыў гістарычны факультэт Лювэнскага ўнівэрсытэту. Абараніў дысэртацыю «Вялікае княства Літоўскае за часамі вялікага князя Аляксандра (1492—1506)». У 1955—74 працаваў у Інстытуце для Вывучэньня ССРСР (Мюнхэн). У 1974—89 супрацоўнік Беларускай рэдакцыі радыё «Свабода».
- Урынскі Міхась**, выпускнік Маладэчанскай Гандлёвай Школы, сябра СБМ. Зь лета 1944 на эміграцыі.
- Філафэй** (сьвецкае імя **Ўладзімер Нарко**; 1905—86), праваслаўны царкоўны дзеяч. Выхаванец Віленскай духоўнай сэмінарыі, скончыў Варшаўскую праваслаўную духоўную акадэмію. Епіскап (1941). Падчас нямецкай акупацыі Бела-

- русі вікарны епіскап менскі й слупці, епіскап магілёўскі й мсьціслаўскі. Ініцыятар абвешчання аўтакефаліі Беларускае Праваслаўнае Царквы (1942). Архіепіскап (1943). Зь лета 1944 у эміграцыі, жыў у Нямецчыне. Перайшоў пад юрысдыкцыю Расейскае Зарубежнае Праваслаўнае Царквы (РЗПЦ), выконваў абавязкі вікарыя РЗПЦ у Гамбургу.
- Фінькоўскі Ўладзімер**, праваслаўны сьвятар. Да чэрвеня 1941 жыў і сьвятарыў у Пружанах, пад час нямецкай акупацыі знаходзіўся ў Менску, служыў у Праабражэнскай царкве. Зь лета 1944 на эміграцыі, жыў у Нямецчыне.
- Хмара** (сапр. **Сіняк**) **Сяргей** (1905—92), дзеяч беларускага нацыянальна-вызвольнага руху, пісьменьнік. Выдавец газэты «Беларускі голас» (Таронта), прыхільнік стварэньня «трэцяй сілы» (першыя дзеве — БНР і *БЦР*) сярод беларускай эміграцыі, старшыня беларускага пісьменьніцкага аб'яднаньня на эміграцыі «Баявая Ўскалось».
- Цікуноў Міхась** (1918—?), дзеяч СБМ. У 1941—42 у Чырвонай Арміі. Трапіў у палон, скончыў курсы прапагандыстаў у Вустраве (Нямецчына), у 1943 прайшоў курс кіраўнікоў СБМ. Узначальваў школу СБМ у Альбэртыне. Напрыканцы 1943 перайшоў да савецкіх партызанаў.
- Цімашэнка Сямён** (1892—1970), савецкі вайсковы дзеяч, маршал Савецкага Саюзу. У 1933—35 намеснік камандуючага войскаў Беларускай Вайсковай Акругі, пад час савецка-фінскай вайны 1939—40 камандаваў Паўднёва-заходнім фронтам, у 1940—41 народны камісар абароны.
- Чалоўскі**, пад час нямецкай акупацыі бурмістар Маладэчна.
- Чарвякоў (Чарвяк) Аляксандар** (1892—1937), беларускі дзяржаўны й палітычны дзеяч. У 1920—24 старшыня СНК БССР, у 1920—37 старшыня ЦВК БССР, у 1922—37 сустаршыня ЦВК СССР. Пад час XVI зьезду КП(б)Б застрэліўся (ці быў застрэлены) ва ўласным кабінэце.
- Чопчыц Янка**, беларускі грамадзкі дзеяч у Канадзе.
- «**Чорны кот**», беларуская ўзброеная падпольная арганізацыя ў 1945—50-х. Камандзір — *М. Вітушка*. Дзейнічала пераважна ў Заходняй Беларусі, зьдзяйсняла напады й тэракты супраць савецкіх чыноўнікаў, жаўнераў, міліцыянтаў, актывістаў.

- Чорны Язэп**, беларускі грамадзкі дзеяч у Канадзе, сябра *ЗБК*.
- Шукелойць Антон** (нар. 1915), беларускі грамадзка-культурны дзеяч. Выпускнік Віленскага ўніверсітэту. Сябра Беларускага Студэнцкага Саюзу. У 1939—41 працаваў у сыстэме народнай адукацыі на Ашмяншчыне. У 1941—44 — дырэктар менскага гістарычнага музэю. З 1944 на эміграцыі. Займаўся грамадзка-культурнай дзейнасцю. Сябра Рады БНР. Шматгадовы старшыня Беларуска-Амерыканскага Задзіночання.
- Шульц Герман**, кіраўнік аддзел а мол адзі пры Генэральным Камісарыяце, займаўся мабілізацыяй насельніцтва на працы ў Нямеччыну. З чэрвеня 1943 быў назіральнікам над мужчынскай часткаю СБМ.
- Шчаглоў** (на эміграцыі **Куліковіч**) **Мікола** (1896—1969), беларускі кампазытар. Скончыў Маскoўскую Кансэрваторыю, працаваў дырэктарам музычнай сэкцыі Белрадыё (1939—41). Падчас акупацыі займаўся творчай працай у Менску, збіраў беларускія песенныя фальклёры, падрыхтаваў тэатрычнае даследаванне «Беларуская песня». Стварыў оперы «Лясное возера» і «Усяслаў Чарадзей» (лібрэта *Н. Арсеньевай*). З лета 1944 на эміграцыі, з 1950 у ЗША, кіраваў хорам пры ўніяцкай царкве Хрыста Збаўцы ў Чыкага. Займаўся творчай працай, пісаў музыку да драматычных спектакляў, аўтар музыкі на творы Я. Купалы, М. Багдановіча, У. Жылкі.
- Юхнавец Янка** (нар. 1921), беларускі паэт. Увесну 1944 вывезены на прымусовыя працы ў Нямеччыну. З 1949 у ЗША, працаваў у сферы кампутарных тэхналогіяў. Уваходзіў у літаратурныя аб'яднанні «Шыпшына», «Баявая ўскалось»; займаўся грамадзкаю працаю.
- Язьвіцкі Іаан** (1869—1936), праваслаўны святар. Апошні рэктар Менскай Праваслаўнай Духовнай Сямінарыі, зачыненай савецкімі ўладамі ў 1918. У 1920—я настояцель царквы сьв. Марыі Магдалены. У 1930 арыштаваны і асуджаны за контррэвалюцыйную дзейнасць, адбываў тэрмін на Салавецкіх астравах. Пасля высылкі жыў ва ўладзімерскай вобл., дзе і памёр.
- Ялугін Эрнэст** (нар. 1931), беларускі літаратар, журналіст. Аўтар нарысаў пра дзеячоў беларускай гісторыі і культуры. У 1991—95 галоўны рэдактар газеты «Наша слова».

Яцэвіч (псэўд. **Змагар**) **Алесь** (нар. 1903), беларускі грамадзка-культурніцкі дзеяч, пісьменьнік. Пад час нямецкай акупацыі — у беларускай адміністрацыі, інспэктар беларускіх народных школаў. Зь лета 1944 на эміграцыі. У 1944—49 жыў у Аўстрыі, займаўся арганізацыяй беларускіх пачатковых школаў і беларускім скаўтынгам. З 1956 у ЗША. З 1965 ачаляў Беларуска-Вывольны Рух на эміграцыі.

Алег Гардзіенка